

FI GIVE AND TAKE RELATIONSHIP

PARASHA TERUMAH

¹ **H**ASHEM spoke to Moses, saying: ² Speak to the Children of Israel and let them take for Me a portion, from every man whose heart motivates him you shall take My portion.
³ This is the portion that you shall take from them: gold, silver, and copper; ⁴ and turquoise, purple, and scarlet wool; linen and goat hair; ⁵ red-dyed ram skins, tachash skins, acacia wood; ⁶ oil for illumination, spices for the anointment oil and the aromatic incense; ⁷ shoham stones and stones for the settings, for the Ephod and the Breastplate.
⁸ They shall make a Sanctuary for Me — so that I may dwell among them — ⁹ like everything

2 Artscoil - Stone Chmash

2. **ויקחו לי** — And let them take for Me. Rashi comments that the term for Me indicates that people should contribute for the Tabernacle purely for the sake of God's Name, not because of social pressure or in quest of honor.
 Since the people were asked to contribute, why does the

verse say take instead of give? Sforno comments that this command was directed to the leaders, who were directed to take, i.e., make collections, from the masses — not to levy a tax on them, but to request voluntary contributions. However, as noted above, the people did not wait to be asked; they flooded the treasurers with their generous contributions.

Homiletically, many comment that by contributing to God's causes, a Jew truly takes for himself, for personal benefit of generosity is far greater than its cost.

3 תרומה (כח) ויבן סוכה 5-7

המשכן שבנו ישראל לשם ה' נועד להיות המקום שבאמצעותו תשרה השכינה עלי אדמות. הן במעמד הר סיני הגיעו ישראל לדרגת שיא בקירבת הבורא, והקב"ה ביקש שקירבה עילאית זו תמיד בישראל בלא הרף. אינו דומה מאורע חד-פעמי למצב מתמשך. מאורע זמני, גם אם הוא נשגב ככל שיהיה, כשיחלוף אפשר שעימו יחלפו גם רשמיו. כיון שהקב"ה ביקש את קירבת בניו, הורה ליצור כלי שבאמצעותו תשכון השכינה בישראל בצורה קבועה. נמצא שהמשכן שימש מעמד הר סיני מתמשך בקרב ישראל.
 דברים אלו התפרשו ברמב"ן (בהקדמתו לפרשת תרומה), ואם כי יסוד דבריו בקבלה, מכל מקום פחות מטפח ממה שנגלה מהם, יש בו כדי להאיר את עינינו. אלו דבריו:

יסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם: וישכון כבוד ה' על הר סיני... כן כתוב במשכן: יזכור ה' מלא את המשכן... והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני, ובבוא משה היה אליו הדיבור אשר נדבר לו בהר סיני...

אף על פי כן מצינו שוני מסויים בין ירדת השכינה בסיני, לבין זו שהיתה במשכן. בעוד שבסיני כל ההשראה היתה מצד שמים, ואילו מצד ישראל צריכה היתה להיות רק הכנה לכך. הרי במשכן, עבודתם ותרומותיהם של ישראל הם אלו שאיפשרו את השראת השכינה. בסיני יצא הקב"ה לקראת ישראל כחתן היוצא לקראת כלה, ואילו בענין המשכן, ישראל נצטוו להרים את תרומותיהם ולבנות את המשכן, ורק אז זכו שתשרה השכינה במעשה ידיהם.

5 לדברי ה"שפת אמת" יש ללמוד עיקרון זה ממה שנאמר בציווי מעשה מנורה. שני פסוקים נאמרו בענין המנורה. האחד — "מקשה תיעשה המנורה" (כה, לא), ועל כך בא פירושם של חז"ל המובא ברש"י: "תיעשה המנורה" — מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקב"ה: השלך את הכבר לאור, והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב תעשה.

6 ובסיום פרשת עשיית המנורה נאמר פסוק נוסף (כה, מ): "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר". אף בזה הוסיף רש"י בפירושו: מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש.
 תמה ה"שפת אמת" (תרל"א, תרל"ז) אם כבר נתבאר שהמנורה היתה נעשית מאליה, משום שמשה רבינו נתקשה בכיצועה, אם כן לשם מה הראה לו הקב"ה בהר את תבניתה, בדמות מנורה של אש? למדנו מכאן, לדברי ה"שפת אמת", כלל גדול בגישה לקיום המצוות. המנורה שמשה רבינו נתקשה בעשייתה אינה אלא פרט אחד שיצא ללמד על הכלל כולו. לאמיתו של דבר אין בידי אדם לבצע מאומה מן המצוות. כל תפקיד האדם מצטמצם רק בהשלכה לאור, בהקשה בקורנס וכיוצא בזה, והביצוע נעשה כמו מאליו. אולם אדם נקרא לראות בהר את הצורה ולהשתוקק לעשותה. הרצון הכנה מצד האדם הוא הגורם לכך שלמרות שהמנורה נעשית בידי שמים, היא קרויה על שמו.
 כאמור, כל בנין המשכן היה מסכת של "איתערותא דלתתא" מצד ישראל לבנין בית מקדש לשמו של מקום. אולם התעוררות זו התמצתה ברצון ובנכונות לעשייה, ואזי הקב"ה סייע והוציא את הענין אל הפועל.
 7 בכך יובן הדיוק שנאמר בתורה (כה, ב): "ויקחו לי תרומה". המפרשים תמחו שהרי לפי דקדוק הלשון היה צריך להאמר: "וינתנו לי", ולא "ויקחו לי"? אולם הסביר ה"שפת אמת" (תרל"ז) כי לאמיתו של דבר אין האדם נותן מאום. כל מעשה האדם מצטמצם בנדיבות לבו ובהקדשת כל חלקו לשמים. הוא שאמרה תורה "ויקחו לי תרומה", לקיחת האדם את עצמו ואת נפשו, היא המרוממת את הנתינה לשמים.

4 טעם הדבר הוא מפני שבפנימיות העניינים לא הכסף והזהב הם אלו שבנו את המשכן, אלא נדבת ליבם של ישראל היא שהעמידה אותו על תילו. חומר הבנין האמיתי למשכן היה האוצרות הגדושים אהבת ה' שהרימו ישראל תרומה. אלא שכיון שבעולמנו החומרי, לא ניתן להסתפק ב"חומר" רוחני זה, על כן נצטוו להביא גם כסף, זהב וכיו"ב, שבאמצעותם קיבלה אהבתם לקב"ה ביטוי מוחשי. לפיכך חייבים היו ישראל להביא דוקא את המוצרים שבהם השתמשו לבנין המשכן, באשר אלו לא היר"א לא עטיפה חיצונית לפנימיות ליבם הגדוש באהבת הבורא. חומרי בנין ניתן לרכוש בשוק, אולם רגשות אהבתם לקב"ה היו צריכים להגיע למשכן בצורתם המקורית.
 לדבריו, זו היתה גם הסיבה לכך שישאל נצטוו להביא חומרים יקרים ביותר ככסף וזהב, כאשר דוקא בתת האדם את היקר בעיניו, הוא מביע ביותר את נדבת ליבו. בחומרים אלו הוכיחו ישראל כי אהבת ה' עדיפה בעיניהם על כל שאר חמודות תבל, ובכך חפץ הקב"ה.
 על זה רומזים הפסוקים שנאמרו ב"שיר השירים" (ג, ט): "אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון, עמודיו עשה כסף רפידתו זהב..." תוכו רצון אהבה מננות ירושלים". לדברי חז"ל דברים אלו מוסבים על המשכן שבנו ישראל. הם מלמדים כי תוכו לפנימיותו של המשכן רצופים היו אהבה, שאהבו ישראל את הקב"ה. אמנם מצידו החיצוני ניכר היה המשכן בפארו ובהדרו, בכבודו ובתפארתו, אולם פנימיותו רצופה היתה אהבה צרופה ונדיבות ליבם של ישראל.

בדומה ליסוד זה ביאר החתם סופר (בספרו תורת משה) עפ"י דרכו, את הפסוק "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" ורש"י פירש: "ידבנו לבו - לשון נדבה והוא לשון רצון טוב". נשאלת השאלה: מדוע הוצרך הכתוב לתלות את כל ענין הנתינה בנדיבות הלב?

אלא מבאר החתם סופר: הרי לאמיתו של דבר, גם כאשר נתן אדם צדקה, אינו נתן משלו כלום! שכן "לה' הארץ ומלוואה" (תהלים כד-א). נמצאת נתינתו משל הקב"ה, וכדברי הכתוב: "כי מידך הכל ומידך נתנו לך" (דה"י א-כט, יד). ואם כן, מה כבר נותר לו לאדם לתת "משלו" אם לא את "נדבת לבו" ורצונו הטוב. משום כך הורתה התורה, שתלקח התרומה דוקא מ"כל איש אשר ידבנו לבו" כי רק בכך תחשב "נתינה".

ביסוד דברי החת"ס, נוכל לבאר ולהבין את אמרת חז"ל (אבות פ"ב מ"א): "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות". ולכאורה תמוה: מה בכך שאין יודעים מתן שכרן של מצוות, הרי בכל מקרה מן הראוי לקיים את המצוות לא בגלל מתן שכרן. כדתנן: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"... ואם כן, מדוע שלא יהא זהיר יותר במצוה חמורה, שהרי סוף סוף חמורה היא?! (ואם רואים שהבדילה התורה בעבירות בין עבירות חמורות ופירוטה את עונשן החמור, לבין עבירות קלות שעונשן קל, מדוע לא נחלק מסבא גם במצוות בין קלות לחמורות אף שלא פירוטה התורה את שכרן?)!

אלא צריך לומר, שידעית מתן שכרן של מצוות חיונית היא כדי לשמש לנו אמת-מדה להכיר ערכן של המצוות. שכן, ככל שגדול יותר שכן המצוה, הוכחה היא שכן גדול יותר ערכה לפני הקב"ה (וכדמוכח מרש"י קידושין מא. ד"ה מצוה). לפיכך בא התנא להשמיענו שמתן שכר המצוות לא בהכרח תלוי בחומרותן, אלא יותר תלוי באומן זהירותו של אדם בעשייתן. כלומר: אדם שיזדרז ויתאמץ לקיים במלוא כוונת הלב - מצוה קלה, יתכן שתהיה זו רצויה לפני הקב"ה, וממילא יגדל שכרו, יותר מאשר יקיים מצוה חמורה בעצלות וכמצוות אנשים מלומדה. זו גם הסיבה שאין אנו יודעים מתן שכרן של מצוות, שהרי רק ה' הבוחן ליבות הוא יראה ללבב.

הוא שאמר התנא "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה". כי מדת זהירותו של האדם והתאמצותו בקיום המצוה היא שקובעת את מעלתו ואת שכרו. וכדברי התנא "לפום צערא אגרא". (ולא "לפום חומרת המצוה אגרא").

ויקחו. ויתנו הוה ליה למימר. אך כי איך יוכל אדם בשר ודם ליתן דבר מה לק' יתברך. רק הרצון ולקחת נפש האדם לנתינה זו. זה עיקר המכוון. והיינו דכתיב לקח טוב. שכל המצות ומעשים טובים. העיקר הרצון לעשותם. ועל ידי זה מתרומם המצוה עד ה' יתברך. כי ודאי ה' יתברך עשה להיות אלו המצות תלויין במעשה האדם. שיתעורר על ידי מעשה זו עד ה' יתברך ממש. אבל האדם צריך לידע כי הוא רחוק מהמצוה מאוד. ועל ידי ביטול עצמותו אל קדושת המצוה ולהתבונן בזכיה זו. אשר על ידי מעשיו מגיע תקונין בכל העולמות עד ה' יתברך ממש. וצריך האדם למסור נפשו ומאודו בכל מצוה ככוונה הנ"ל. ועל ידי זה מתרומם המצוה יותר עד ה' יתברך. וזה שכתוב (שמות כה. ב) ויקחו לי תרומה וכו'. ובכל דבר העיקר ההתחלה והרצון. ואחר כך ה' יתברך מסייע שיוכל האדם לעשות המצוה גם בפועל. וזהו שכתוב (תהלים נג. א) לאל גומר עלי. וזהו שכתוב נמכר עמו לסייע כפי רצון האדם כנ"ל: (במדבר'י יש בו זהב אין בו כסף וכו' ואינו מוכן כי יוכל אדם ליקח כסף וזהב ושדה וכו'. אבל הפירוש כי בגוף הזהב אין כסף וכו' אבל מקח שנתתי לכם יש בו הכל בנקודה אחת. והוא להגיד לאדם שלא יתרחק על ידי שמכין שאין מעשיו מגיעים לה' יתברך. רק להאמין כי ה' יתברך ממלא כל עלמין. וכל רצון אמת שיש בכל איש ישראל מגיע אליו ממש. ואא"ז מו"ר ז"ל פירש אל תעזבו את המקח שנתתי לכם דייקא. לזכור האדם כי המקח מה' יתברך ושגם לקחת האדם לקיים המצוה גם כן רק מה' יתברך.

10 Build for me a Sanctuary:

Torah and mitzvos must be performed organically as parts of one unit, not as disconnected acts, chas veshalom. They must all participate in the building of one's inner spiritual edifice. If he has not achieved the inner element that unites all his Torah and mitzvos, a person might learn Torah his entire life and fulfill many mitzvos, but still be among "the empty ones among them".

What is this inner element? Deveikus to Hashem! The Torah must be studied in harmony, bearing in mind the principle that "Hashem, the Torah, and Yisrael are one" (Zohar 3:73). Through the Torah, one must cleave to his Creator. The term mitzvos is based on the word tzavta, referring to a bond with Hashem, as mentioned above. Consequently, both Torah and the mitzvos have one inner goal, which is closeness and deveikus to Hashem. If one is working to reach this goal, all the Torah he studies and all the mitzvos he performs will be interconnected, for they all will bring him to a common goal. But if Torah and mitzvos are not performed in a way that brings a person to this closeness, and there is nothing to unite them, they will remain disconnected from each other. When one's heart is empty of the Creator, and there is no realization of "I

11

will dwell in their midst" in his heart, this unifying element is lacking. There may be Torah and mitzvos, but there is no unified heart devoted to our Father in Heaven. There is no inner element attaching him to Hashem.

Every person must take stock of his spiritual situation and ask himself: "Does my way of life, my Torah, prayer and mitzvos, bring me to palpable, true deveikus to Hashem, or perhaps, chas veshalom, my deeds are like those of "the emptiest of them," lacking an inner element that unifies all the Torah and mitzvos I perform?"

12

That is to say, the mitzvos are not unrelated entities, but rather, a roadmap, indicators as to how to achieve deveikus to the Creator. The mitzvos, therefore, have two elements: There is the action or the speech specific to that mitzvah, and there is also the purpose of the mitzvah, which is to bring a person close to Hashem and achieve deveikus. The numerous details of the practical aspect of the mitzvos are the many trees of the forest. But we must not lose sight of the forest. From the standpoint of the inner essence and the ultimate goal, all the mitzvos have one end: closeness to Hashem and deveikus to Him.

Rabbi Yosef Dov Soloveitchik notes in *Bais Halevi* that the Torah uses the term *take* to refer to the donations to the tabernacle even though the people were giving and not taking. This is because only the money that a person gives away to charity is really his. When a fly is in a box which contains a large amount of sugar one cannot say that because the fly is near the sugar the sugar is really his. He might be able to eat a little bit of the sugar, but he is certainly not its owner. Similarly, the money a person has in his possession does not really become part of him. He merely has use of it for the limited time he is on the earth. Therefore the Torah uses the term "taking" when it refers to giving to worthwhile causes, for by this means you are truly taking. The money you give to charity is your eternal possession. (ibid.)

17 מתן תורה - קולות - וסג' בלשון

אמנם יש דרגא גבוה יותר בגמ"ח, והיא מצות נתינת צדקה לעניים שהיא מעולה יותר מסתם מצות חסד בגופו. (וכמו כן מצות הלואה היא ג"כ בכלל מצות צדקה, והיא אפילו מדריגה עליונה במצות צדקה, וכמו שיתבאר עוד לקמן בעה"ת). ויעוין בלשון הרמב"ם ריש פרק י' ממתנות עניים, שמאריך שם בהפלת דברים שלא דרכו, בגודל מצות צדקה זו"ל שם בה"א: "חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה, שהצדקה סימן לצדק זרע אברהם אבינו... ואין כסא ישראל מתכוון ודת האמת עומדת אלא בצדקה... ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר וכו' " וס' בה"ג: "כל המעלים עיניו מן הצדקה הרי זה נקרא בליעל כמו שנקרא עובד עכו"ם בליעל... ונקרא רשע שנאמר... ונקרא חוטא שנאמר וכו' " עכ"ל. וזה דבר נפלא למתבונן שרק על אי - קיום מצות צדקה נקרא עובד עכו"ם רשע וחוטא, ולהיפך המקיים מצות צדקה הוא מייחס עצמו לאברהם אבינו ומכוון כסא ישראל ומקרב הגאולה.

* וחזוין מדברי הרמב"ם אלו שמצות צדקה יש לה מעלות עצומות בכמה וכמה ענינים יותר מסתם מצות גמ"ח, עד כדי כך שהרמב"ם קובע ש"חייבין אנו להיזהר במצות צדקה יותר מכל מצות

18 והנה היה מקום לומר שתכליתה של מצות צדקה הוא שהעני יקבל מה שחסר לו, ומתוך רחמנות על העני ציוותה התורה על מתנות עניים, שבלי זה לא יהיה לו מה לאכול וללבוש. אולם לאמיתו של דבר זה טעות גדול, שהרי אם כוונת הקב"ה במצות צדקה שלא יחסר לעני, הברי הקב"ה בעצמו הרבה דרכים לפניו איך שיוכל לפרנס העניים. וכמו כן איתא בגמ' בבא בתרא (דף י' ע"א.) ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא "אם אלוקים אוהב עניים הוא למה אינו מפרנסם" דהיינו שאם התכלית שלא יחסר להמקבל, הלא הקב"ה לא צריך להגיע להנותן, הוא בעצמו יכול לתת לו מה שהוא צריך, אלא דזה ברור שתכלית מצות צדקה להנותן, כדי שהוא יהיה מלומד להנות בעל חסד ורחמנות, ולכן קבע הקב"ה שיהיה עניים וצוה להטיב להם בכל כוחינו.

19 גמצינו למידין שאם לא היה צווי מיוחד על מצות צדקה בתורה, לא היה האדם נותן צדקה לעצמו, בטוענו על פי שכלו, שכיון שרצון ה' הוא שהעני יחיה חיים של צער ודוחק אין לנו להטיבו וטענה כעין זה מצינו בחז"ל לענין רופא שלולי שהתורה נתנה לו רשות לרפאות, היה אסור לרפאותו, שיכול לטעון "רחמנא מחי ואנא מסיי", וא"כ זה נגד רצון ה'. וכעין זה היה האדם יכול לטעון לגבי נתינת צדקה, שאם זהו רצון ה' שהוא יהיה עני איך הוא יכול לפרנסו. ונמצא שמה שאנחנו מחוייבים לעשות צדקה וחסד הוא רק

מטעם גזירת הבורא, שרצה שהאדם יטיב לאחרים, כדי שיהיה בעל יחש נזיר ולא בעל נפש רע ח"ו.

כיסוד תרוצו של ה"בית הלוי" דרש גם החפץ חיים (בספרו עה"ת) בפסוק: "ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה" (במדבר ה-י). כלומר: לא כאותם פתאים החושבים שהממון שבביתם שלהם הוא, ומה שמוציאים לצדקה או למצוות אינו שלהם. אלא אדרבה, ההפך הוא הנכון: מה שמקדישים למצוות ה' ומה שמפרישים לצדקה, זה בלבד ממון שלהם. הוא שנאמר "ואיש את קדשיו - לו יהיו!" וכן: "אשר יתן לכהן לו [לנותן] יהיה!" לכן רק מה שנותן נשאר שלו, עכ"ל. אמור מעתה גם בפרשתנו: "ויקחו לי תרומה" - התרומה שאתם נותנים - **לוקחים אתם! לפי שנשאתם לכם.**

ואכן, לפי עיקרון זה, נהג מונבו המלך כמסופר בגמרא (ב"ב י"א.): מעשה במונבו המלך שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת וחברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו: אבותיך גנוזו והוסיפו על של אבותם ואתה מבזבזם. אמר להם: אבותי גנוזו למטה ואני גנזתי למעלה וכו', אבותי גנוזו במקום שהיד [של אחרים] שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו וכו', **אבותי גנוזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי** שנאמר "ולך תהיה צדקה". אבותי גנוזו לעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא שנאמר "יהלך לפניך צדקך".

15 בדרך זו, נבאר רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו **בן יהודע** (בבא מציעא מב.) את אמרת חז"ל: לעולם יהא כספו של אדם מצוי בידו שנאמר "וצרת הכסף בידך". וקשה: מה פשר הלשון "מצוי בידו" היה לו לומר "מצוי אצלו" שהרי אין אדם שומר כספו "בידו" אלא בתיבתו [בכספת] או בכיסו!! אלא מבאר "הבן יהודע" עפ"י מה שאמר מונבו המלך "אבותי גנוזו במקום שהיד שולטת בו, ואני גנזתי במקום שאין היד [של אחרים] שולטת בו..." הוא שאמרו חז"ל לעולם יהא כספו מצוי "בידו". כלומר: **שיעשה בכספו צדקה ומצוות, וממילא יהיה אז כספו מצוי "בידו" ולא ביד אחרים.**

ניתן לרמוז עיקרון זה [שמה שנותן לעניים, זהו שלו], בפסוק בו אומר יעקב אבינו להקב"ה: **וכל אשר נתת לי - עשר אעשרנו לך**. לכאורה היה מדוייק יותר אילו היה אומר "מכל אשר נתת לי", ומהו הלשון "וכל" והרי לא הכל מיועד למעשר?! אלא מגלה לנו יעקב אבינו, בדקדוק לשונו, מהי ההשקפה הנכונה על נתינת הצדקה. ש"כל אשר נתת לי" - כל מה שבאמת שייך לי, הוא מה ש"עשר אעשרנו לך" - הוא רק **אותו חלק שהנני מפריש לך...**

נמצא איפוא, לפי"ז, שהנותן לעני הוא בעצם המקבל. וקבלה זו היא נצחית. אמור מעתה: **יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית!** ואכן כך דרשו חז"ל (במד"ר רות פרשה ה-ט), ולמדו זאת ממה שאמרה רות לעמי "שם האיש אשר עשיתי עמו היום" (רות ב-יט) ולא אמרה "אשר עשה עמי". והיינו משום ש"הרבה פעולות והרבה טובות עשיתי עמו בשביל שהאכלני פרוסה אחת", כלשון המדרש.

16 נוכל לשוב ולרמוז את יסוד דברינו בפסוק "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך" (שמות כב-כד). כלומר: הכסף שאתה מלוה ונותן לעני - "עמך" - רק הוא נשאר עמך. וממילא יוצא אף זאת ש"את העני - עמך" - שהעני הוא שהטיב עמך... ואמנם רואים שלא קל לכל אדם לסגל לעצמו תחושה כזו, שבנתינתו הוא המקבל. נדמה לו בטעות כי רק הוא נותן ומוותר משלו, ומאומה אינו מקבל בתמורה. ואולם, כאמור, חז"ל גילו לנו שההפך הוא הנכון, **שהמקבל הוא הנותן והנותן הוא המקבל!**

19 ויסוד זה מבואר ביתר עומק בדברי המהר"ל בגור אריה שמבאר **שביל המצות** - ואפילו המצוות בין אדם לחבירו - כולם הם גזירות הבורא וז"ל בריש פרשת חוקת: "שהתורה שנתן לנו הקדוש ברוך הוא, כל דבר במדת הדין, שכך נותן הדין לעשות, ואי"נו משום רחמנות. ואפילו מה שאמרה התורה לאדם ליתן צדקה (דברים ט"ו, י"א) ומעשר (שם י"ח, כ"א), וכל הדברים אשר הם מגמילות חסד, כל המצוות כולם הם גזירות במדת הדין, ואינם רחמים, כי מה שחייבה התורה בצדקה ובמעשר, שכן האדם מצד שהוא אדם חייב שיתן

מעשר, כדי שיהיה האדם נפש טוב, ולא יהיה נפש רע. ואם כן, מה שצוה התורה היא בגזירתו של הקדוש ברוך הוא על המקיים המצוה, ולא יביט אל העני ונכה רוח, שיהיה מצווה על נתינת הצדקה כדי שיהיה מתפרנס העני, זה אינו, שאין המצוה אלא לעושה המצוה. אבל המצוות אשר נתן לנו הקדוש ברוך הוא, כולם הם לתועלת המקיים המצוה. ולפיכך הם כולם גזירות, אף אותם שהם רחמים.

21 The Mitzvot - 2. Chll

5. The distinguishing psychological feature of the Jew is his sense of charity. This sign of his Jewishness is stamped into the very essence of his make-up. In Jewish thought it is inconceivable to be a Jew and yet not be charitable. It is for this reason, that the Torah insists very emphatically that charity is not merely a virtue but an inescapable duty.

22

Ibn Ezra: In assisting the poor one must not do so grudgingly or half-heartedly. In addition to giving financial support, one must also extend a hand of wholehearted encouragement.

25 Shaarei Teshuva

XXXV. "Thou shalt surely give him, and thy heart shall not be grieved when thou givest unto him" (Deuteronomy 15:10). We have hereby been exhorted to put grudgingness far from our souls and to be magnanimous, as it is said, "He that hath a bountiful eye shall be blessed" (Proverbs 22:9). The gift of the hand does not suffice. We must plant the trait of generosity in our souls. That is why the exhortation, "And thy heart shall not be grieved" appears after "Thou shalt surely give him."

XXXVI. "Thou shalt not harden thy heart nor shut thy hand from thy needy brother" (Deuteronomy 15:7). We are exhorted to remove hard-heartedness from within us and to supplant it with "plants of pleasantness" - mercy and true lovingkindness, as it is written, "...and thou shalt walk in His ways" (ibid. 28:9). And because it is possible for one, though unguided by mercy, not to shut his hand, and to give to the poor (as it is said, "But the tender mercies of the wicked are cruel" [Proverbs 12:10]), it is written, "Thou shalt not harden thy heart." The punishment for hard-heartedness is severe and bitter, as shall be explained in the Gate of hard-heartedness, with the help of God. Our Sages of blessed memory have said, "'And He will show thee mercy, and have compassion upon thee, and multiply thee' (Deuteronomy 13:18) - if one is merciful towards his fellow creatures, Heaven is merciful to him; and if one is not merciful towards his fellow creatures, Heaven is not merciful to him" (Shabbath 151b).

29 ויש לדייק בדבריו במה שכתב "ומדת הכילות מציצה של ברזל בינו לבין הברכה", שהצניור שהחנינד נקט, הוא שהכילות כמו מציצה של ברזל שהברכה לא יוכל לעבור בו. ונראה דרצה ללמדינו בזה שיכול להיות אדם שעסק בתורה ועבודה בכל כוחו וקיים תמיד בצננה, ולכן ראוי הוא לברכה, ומקמי שמיא שופכים לו שפע ברכות בלי שיעור, אמנם כשיש לו מדת הכילות הברכה לא יגיע אליו אלא יתעכב בדרך ע"י המציצה של ברזל שעומד על גביו.

ונתבאר לנו, שע"י שאין לאדם מדת הרחמנות והנדיבות לא רק שלא יגיע לתיקונו כלל - שהרי תכלית האדם להיות בעל נפש טוב - אלא גם בעוה"ז לא יקבל הברכה הראויה לו, משום שה"מציצה של ברזל" מעכב הברכה מלהגיע אליו.

30

להיות אכזרי אפילו עליו, ועל אחת כמה וכמה על סתם יהודי ולפי"כ כמה אנחנו צריכים לשאול עצמינו, האם באמת יש לנו לב כמו שלשך לזרע אברהם אבינו שהוא רחמן ורודף צדקה וחסד? והעצה לזה לחזק עצמינו במעשי צדקה וחסד ועי"ז נשריש בלבבינו מדת הרחמנות, ונהיה זרע ישראל באמת, וזהו סוד מצות צדקה והלאה לזכך נפשינו להיות בעלי נפש טוב.

31 Arzavall - Pirkel Avot

is spending God's money and not his own, man should give happily and magnanimously (Meiri). All man's wealth is given to him by God for safekeeping. Unlike human depositors, God allows man to use part of the deposit for his personal needs, but the rest must certainly be used only according to the Depositor's instructions (R' Yonah).

23

ויסוד זה מדויק בעצם פרשת הצדקה שבתורה, שרואים כמה שהתורה נתנה הדגש שיהא הנתינה בלב רגיש מלא רחמנות על העני ושזהו העיקר והתכלית של המצוה, שנאמר (דברים ט"ו ז'): "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' אלוקיך נותן לך, לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון כי פתח תפתח את ירך לו... השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר... ורעה עיניך באחייך האביון ולא תתן לו... נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתיתן לו... על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ירך לאחייך לעניך ולאבייך בארצך". וחזינן שהתורה הקפידה שיהיה הנתינה מתוך הרגשת צער השני כאילו הוא אחיו, בלב מלא רגשי אהבה אחוה וריעות, ולא נתינה בעלמא במטרה שהעני יקבל מה שחסר לו, אלא התכלית שהוא יהיה רחמן ושיתן לו מתוך רחמנות

24

ועיין בשערי תשובה להרבינו יונה (שע"ג אות ל"ה) וז"ל: "נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתן לו" - הוזהרנו בזה להרחיק מנפשנו צרות העין ולהיותינו טובי עין שנאמר (משלי כ"ב ט') "טוב עין הוא יבורך". ולא די במתנת היד לבד, כי אם אשר נטע בנפשתינו מדת

26

וחזינן מדבריו הקדושים שדייק כן בהדיא מהפסוק, שתכלית מצות נתינת צדקה הוא בשבילנו לזכך מדותינו, ולכן לא מספיק במה שנותן להעני מה שחסר לו לבד, אלא צריך ליתן לו בלב שלם ובנפש חפצה, מתוך הרגשה של רחמנות וחמלה על העני, כאילו שהעני חבירו האהוב אצלו מאד, ומרגיש צערו כצער עצמו. וגם שיתן לו ביד רחבה ובסבר פנים יפות, כדי שהמקבל רגיש שהוא נותן לו מתוך אהבה ושמחה ושרוצה לעזור לו, ולא שירגיש כאילו נותן לו בעל כרחו, מדלית ליה בריא. וע"י נתינה קדושה כזו, ישריש בנפשו מדת הרחמנות והנדיבות, ויתרחק ממדת האכזריות והכילות, שהם מדות מגונות מאד, ובזה תזכך נפשו ויוכח שגם הקב"ה ירחם עליו.

27

וכענין זה כתב ג"כ החינוך במצות הלואה כפרשת משפטים (מצוה ס"ו) וז"ל: "שורש המצוה שרצה הא-ל להיות ברואיו מלומדים ומורגלים במדת החסד והרחמים, כי היא מדה משובחת,

ומתוך הכשר גופם במדות הטובות יהיו ראויים לקבלת הטובה, כמו שאמרנו שחלות הטובה והברכה לעולם על הטוב לא בהפכו ובהיטיב השם יתברך לטובים יושלם חפצו שחפץ להיטיב לעולם, ואם לאו מצד שורש זה הלא הוא ברוך הוא יספיק לעני די מחסורו וזולתו, אלא שהיה מחסונו ברוך הוא שנעשה שלוחים לו לזכותינו" עכ"ל ומדבריו ג"כ רואים ששורש מצות הלואה וצדקה הוא, שאנחנו נהיה רחמנים, ונוכח לההטבה הראויה מהבורא עולם.

28

החינוך במצוה ת"פ כשמביא האיסור "להימנע מהלוות אל הנצרכים מפני פחד השמיטה שלא תפקיע החוב", מאריך מאד לבאר גודל גנות הכילות ומעלת הנדיבות, ושהברכה מן השמים רק יכול לחול על נדיב לב ושבילתי זה אי אפשר שיחול עליו הברכה. וכותב שם בזה"ל: "משרשי המצוה לחזק ולקבוע בלבבינו מדת הנדיבות ולהרחיק תכלית ההרחקה מדת הכילות, ואין נדיב בעולם כמלוה מעותיו עם היותו יודע שהזמן קרב להשמיט הלואתו ולהפסידה ממנו, אם אולי יארע בו אונס או שום מקרה שלא יוכל לתבוע הלואתו קודם שנת השמיטה, וכל מבין דרכי תורה, ומשיג לדעת אפילו מעט בחין ערכה ידע בבירור, כי המפור ממונו אל הצריכים נוסף עוד וחושך אך למחסור, כי השי"ת ידין את האדם לפי מעשיו ויעניקהו מברכתו כפי התקרבו אליה, ומדת הכילות מציצה של ברזל בינו לבין הברכה, והנדיבות חלק מחלקי הברכה, ונמצא המתנהג בה שהוא בתוכה. עכ"ל.

אפשרות נוספת לתרץ את הקושיה [מדוע נאמרה הנתינה בלשון "לקיחה"], עפ"י דברי הגר"א זצ"ל (בפירושו ליונה ב ט) כי "המעוֹת ניתנו לאדם כדי לעשות חסד, ואינו עליהם אלא כגבאי". וכן מובא בספר מעשה רוקח כהאי לישנא: "הקב"ה משפיע לאדם עושר, רק בתור פקדון, כדי שיעזור מכספו לנצרך ולעני, ואין אותו אדם בעלים על רכושו, כי אם רק אפוטרופוס לשמור את הכסף והזהב לחלקם בין יתר בניו של הקב"ה". לפי"ז מדויק לשון "ויקח", שהרי אינו "נותן" משלו אלא "לוקח" מהמופקד אצלו, כאילו לוקח מאדם זולתו.

ביסוד זה מבאך הגר"א דסלר זצ"ל (בספרו מכתב מאליהו - ח"ד) את אמרת חז"ל (חולין צא.) "צדיקים, ממונם חביב עליהם יותר מגופם". מדוע כה חביב עליהם ממונם? משום שהצדיק רואה בו פקדון שהפקיד אצלו השי"ת, בבחינת "אתה ושלך שלו", כדי שינציאנו לטובת עניים. ואם אינו שומרו כראוי הריהו גוזל את העניים. לפי"ז, כל מה שמוציא האדם יותר מההכרח הריהו גול! כי למה יתנו לו יותר מזולתו אם לא שמוטל עליו החוב להוציאו לצורך אחרים. ואימתי רשאי אדם להשתמש בממונו לצרכי עצמו בהרחבה? רק כאשר מבין לתת באופן זה גם לעני. אבל מי שנוהג בכספו במדת "איפה ואיפה", שיש לו מדה אחת להוצאותיו ומדה אחרת לצרכי העני, זה בודאי גול. עכ"ד הרב דסלר.

ונמצא לפי דבריו הקדושים שמה שכתבה התורה "כי יהיה בך אביון", כלומר שהכסף של האביון נמצא אצלך והעושר שבידך הוא רק מופקד אצלך, ובאמת הכסף הזה שייך לחברך העני, ואי"כ ישאל השואל איך אדם יכול לדעת למי צריך ליתן הצדקה שלו, על זה בא הכלל של "קרוב קרוב קודם" שאם באו אליך שתי עניים אחד מעיר שאתה דר בו והשני מעיר אחרת, ואין ביכולתך ליתן רק לאחד מהם - אתה מחויב ליתן להעני שהוא מעירך.

Toldos Yaakov Yosef elaborates: The Talmud (Bava Basra 131b) teaches that if a person bequeaths all his property to only one of his sons, we assume that he meant to appoint that son as a legal guardian to distribute the inheritance to all the children. We make the assumption that no one would act so inequitably with his own children. Nonetheless, God differentiated between His children, bestowing wealth on some and depriving others. Can it be that God does not follow His own Torah? The answer is that the wealthy are really legal guardians appointed by God to distribute a fair share to all of His children, just as the single heir must distribute his father's property among his siblings. When the wealthy provide for the poor, they really are giving them what is rightfully theirs: For you and [what you think are] your possessions are [really] his.

נראה שבמצות צדקה הגדר כמו תרומה. שנותנין לתרומה ובוה מחקן השיריים, ואין התרומה לכד המצוה אלא מתקן הנשאר, וכן כשנותן לה' למקדש או לצדקה, מתקן בוה שאר ממונו שנעשה ראוי, ואם אינו נותן לצדקה כחייבו. ה"ז כעין תבואה שלא הורמה תרומתה. ולכן הנותן צדקה לגבוה או לעניים, כל ממונו מתעלה בכך. שבוה דוקא הרים תרומתו לה'. והשאר בוה עכשיו של עצמו ממתנת אלקינו יח"ש.

ולפני שנחזור לביאור הרמב"ם נעתיק עוד דבריו הנפלאים של הגאון ר' שמעון שקאפ זצוק"ל בהקדמתו לספרו שערי יושר, שמדבר שם יסודות נשגבים אודות השקפת האדם על עצמו בתוך חלק מכלל ישראל, שמבאר "שבאמת כל איש ישראל הוא רק כאבר מגוף האומה הישראלית", ושלכן צריך לדעת להעריך את כל אחד ואחד מכלל ישראל - וגם את עצמו - כחלק נצרך שא"א להפרידה מהגוף הגדול - עם ישראל, "שאם יצמצם ה"אני" שלו בחוג צר כפי מראית עין, אז "אני" זה מה הוא, הבל הוא וכאין נחשב, אבל אם תהיה הרגשתו מאומתת, שכללות הבריאה הוא האדם הגדול והוא ג"כ כאבר קטן בגוף הגדול הזה, אז רם ונשא גם ערכו הוא, שבמכוננה גדולה גם מסמך היותו קטן אם רק משמש כלום להמכונה, הוא דבר חשוב מאד, שהכלל בנוי מפרטים ואין בכלל אלא מה שבפרט, וכן ראוי להתבונן על כל מתנות שמים מטל שמים ומשמני הארץ שהם נתונים לכלל ישראל כולו, והתחלקותם להיחידים הוא רק בתור גזרות, ע"מ שיחלקם לנצרכים, לכל אחד כחלק הראוי לו, וליטול לעצמו כפי חלקו הראוי לו".

38 Garden of Enoch - R. Avich

Many penalties and other forms of financial loss occur when a person gives insufficient charity.

The Talmud teaches (tractate Bava Basra 10a) that a person's income is preordained from Rosh Hashanna, just as his losses are preordained from Rosh Hashanna. If one so merits, money given to charity takes the place of financial loss. When one lacks the merit of charity, financial loss manifests itself in taxes, penalties (such as traffic and parking tickets), doctor bills, broken appliances, and so forth. Consequently, charity prevents penalties.

Rebbe Yochanan Ben Zakai had a dream on the night after Yom Kippur (ibid), that his nephew was destined to lose seven-hundred dinars that year. Rebbe Yochanan therefore hounded his nephew all year long for donations to a number of charitable endeavors. By the year's end, Rebbe Yochanan had extracted 683 dinars in charitable donations from his nephew.

On the eve of Yom Kippur, a Roman tax collector appeared on the nephew's doorstep and demanded the sum of seventeen dinars in back taxes. The nephew and his family trembled even after the tax collector left, worried that they were now under the close inspection of Caesar's cruel occupation government. When they expressed their fears to their saintly uncle Rebbe Yochanan, he said, "Don't worry! The seventeen dinars is all that you are liable - you won't have to pay an agora (cent) more!"

"How do you know?" questioned the skeptical nephew. "Do you have connections with the tax authorities, or maybe you're a prophet?"

ובזה הגענו לסוד מצות צדקה, שעל האדם לחשוב כשהעני עומד בפתח ומבקש כסף, שאין כספו שלו אלא הוא כגזבר שצריך ליתן לכל אחד צרכו שכך הנהגת השי"ת בעולמו שנותן לאחד עשרו של השני' וכשהאדם יודע שהוא כחלק מכלל גדול, ועליו מוטל החיוב להיות גזבר על כספו ולחלקו להנצרכים ע"פ ההלכות של קרוב קרוב קודם, קל לו הרבה יותר ליתן מכספו לצדקה.

"I have no connections to the authorities, nor am I a prophet or the son of a prophet. Yet, I do have connections with the supreme ruler - Hashem! At the beginning of this year, He showed me how much you stood to lose - 700 dinars. I almost succeeded in extracting the entire sum from you for charity. But, since you still owed seventeen dinars, the tax collector served as a messenger to complete your predestined loss! If you hadn't previously donated the 683 dinars to charity, then you'd have lost the entire 700 dinars to tax collectors and other cruel messengers, receiving only grief in return. But, since you now have the merit of charity, you'll see blessings and success in everything you do!"

"Dear Uncle," cried the nephew and his family, embarrassed by all the time and effort their saintly uncle exerted in their behalf all year long. "why didn't you explain that to us in the beginning of the year? If we knew that the financial loss was preordained, and that charity is a substitute for penalty, we'd have gladly given the entire sum to charity!"

"I wanted you to give charity with no ulterior motive," replied Rebbe Yochanan ben Zakkai, "and not just to save yourselves from a Heavenly edict." The nephew and

family thanked him, and committed themselves to give as much charity as they possibly afford, having learned the power of this lofty mitzvah.

Frequently, the financial loss that people suffer is simply the completing payment of a preordained penalty for the current year. Heavenly accounting is exacting to the penny; but, whenever we take the initiative and willfully give to charitable causes, we prevent the anguish of losing money in all kinds of negative circumstances.

To avoid becoming a three-time loser, one should become accustomed to giving charity on a regular basis. The satisfaction of donating to the worthy poor, to the sick, to those in need (both material and spiritual), and to the advancement of Torah study in the world is infinitely preferable than losing money on medical bills, broken appliances, car breakdowns, taxes and fines. Whereas the latter brings only grief, the former serves as a first-class ticket to success in this world and eternal happiness in the next world.

41 כופר בהבטחת הקבי"ה, שהרי חושב בלבו ומפרסם לאנשים, שמפסיד ממה שנותן צדקה לעני, והתורה הבטיחה שהיא מעשרת.

ועתה אחר כל היסודות האמיתיים האלה, נחזור לדברי הרמב"ם שהתחלנו בו. וז"ל: "כל המעלים עיניו מן הצדקה הרי זה נקרא בליעל, כמו שעובד עכו"ם נקרא בליעל" והרמב"ם הביא שם ראייה מן התורה עצמה שמי שמעלים עיניו מן הצדקה נחשב כעובד עבודה זרה, והקשינו למה יהא נחשב עד כדי עובד עבודה זרה, הרי לא ראינו שמי שמעלים עיניו מן מצוה יהא נחשב כעובד עכו"ם.

46 אמנם לפי כל היסודות שנתבאר לנו עד הנה, הדבר מוצדק מאד, שהרי אם היה מאמין בהבטחת התורה שעל ידי צדקה רק מתרבה ממנו, האם לא היה רודף אחר מצות צדקה בכל כוחו ממש? האם לא היה מחפש עניים בכל מקום כדי ליתן להם די מחסורם? ומה אם אדם היה מגיע אליו להציע לו השקעה בעסק גדול, ומיעץ ידוע לענייני עסקים והשקעות הבטיח לו שבאמת זו השקעה עצומה, שיוכל להרויח בו כסף רב, הלא היה נותן מכספו כמה שיכול שהרי כדאי לו הדבר - ושם הרי כל השכר בספק - שאולי לא יעלה לו העסק כמו שהמיעץ חישב, על אחת כמה וכמה אם הקבי"ה - שהעושר והכבוד מלפניו - מציע לו השקעה עצומה, שמבטיח לו שירוויח בעסק הזה כפלי כפליים ממה שהוציא - האם לא היה המאמין בהקבי"ה באמת, רודף אחר השקעה זו והיה נותן מכספו כמה שאפשר לו? ולכן מ"י שמעלים עיניו מן הצדקה מוכיח שאינו מאמין בהבטחת הקבי"ה. ולכן מובנים דברי הרמב"ם, שבצדק קראו עובד עכו"ם, שהרי מאמין יותר בדברי המיעץ לענייני עסקים מלדברי הקבי"ה. והבן זאת!

47 R. Chill

Abrabanel: He proposes three reasons why the Torah dictates that charity should be considered as mandatory and not optional:

1. When a person deposits money in a bank, he expects that institution to carry out all the promissory and financial instructions that he issues. When the bank refuses to do so, he will withdraw his entire account and deposit it elsewhere. Similarly, man is God's bank on earth. If we refuse to fulfill his wishes, He will naturally withdraw His bounty and bestow it elsewhere, thus impoverishing its former owner.

2. Charity is another exercise in faith. Arithmetically, a person may conclude that the more he distributes to others, the less he will have. God promises us the very reverse.

3. Pragmatically, no one possesses the prescience of when the wheel of fortune will stop spinning and who will then be on top. The person who should distribute charity today may well find himself at the other end of the scale, where he will himself need the charity of others.

עוד דרך לתרץ את הקושיה [מדוע נאמרה הנהייה בלשון "לקיחה"], עפ"י מה שכתב כ"ק אדמו"ר מאז'רוב - רבי משה יחיאל אפשטיין זצ"ל (בספרו באר משה), שמלבד מה שממלא את חסרונו של העני בנתינת הצדקה, מרויח הנותן לעצמו ע"י משמריש בקרבו את האמונה, שכל קנייני האדם הנראים לעין, אינם קנייניו, אלא של הקב"ה הם. כאמרת חז"ל (באבות פרק ג' - משנה ח') "יתן לו משלו שאתה ושלך שלוי" - נמצא כי ענין הצדקה אינה רק "בין אדם לחברו" אלא אף "בין אדם למקום". וכשם

שניזון העני מהצדקה בגשמיות, כך ניזון נותן הצדקה ברוחניות!

מעתה מובן מה שכתבה תורה בלשון "ויקחו", שהרי בעצם הנתינה הגשמית לעני, ישנה "לקיחה" רוחנית לנותן! שמתעלה על ידי כן במדרגות האמונה בהקבי"ה. בדומה לזה היה אומר הסבא מנובהרדוק - הגה"צ רבי יוסף יוזל הורביץ זצ"ל: "הנותן מקבל הרבה יותר מהמקבל, כי המקבל מקבל משהו גשמי מצומצם ואילו הנותן בנתינתו רוכש לעצמו לב טוב וטהור"...

43 והנה התורה הבטיחה למי שנותן צדקה כדבעי, "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך בכל מעשי ידיך ובכל משלח ידיך" (דברים ט"ו, י"ג) ובפסוקים לומדים שזהו הבטחה של שכר למי שנותן צדקה שיתברך בכל עניינו. אולם באמת זה הרבה יותר מסתם שכר. שמה שחידשה לנו התורה כאן הוא, שזהו תולדה טבעית שהטביע הקב"ה בטבע מצות צדקה, שע"י הוצאת ממון לצדקה, ממונו מתברך יותר ויותר ממה שהיה לו מקודם לכן.

ואיתא בגמ' כתובות (ס"ו): שבירושלים אמרו משל "מלח ממון חסר" ופרש"י: "הרוצה למלוח ממונו - כלומר לגרום לו שיתקיים - יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרונו זהו קיומו" עכ"ל. ואמרו בגמ' סוכה (מ"ט): "אמר ר' אלעזר אין הצדקה משתלמת אלא לפי החסד שבה שנאמר "זרעו לכם בצדקה וקצרו לפי חסד" ע"כ ופרש"י: "זרעו לכם לצדקה - הצדקה היא הזריעה שזרע כדי לקצור לקבל שכר" עכ"ל.

וכמו שאנו אומרים בסידור התפילה "זרע צדקות מצמית ישועות" שפשוטו כמשמעו שהקבי"ה כביכול זורע הצדקות של האדם, ועי"ז מצמיח ישועות בשבילו. ומה ששימשו חז"ל בלשון זריעה לומר שאינו מפסיד ואחר כך מרויח אלא אינו מפסיד כלל, וכמו שיתבאר.

44 ולכן מצאנו כמה תפילות ובקשות שמתפללים בזכות מצות צדקה כמו שיש מנהג בשעת הדלקת נרות לנדב כסף לצדקה וכמו כן בעת הזכרות נשמות שבזכות מצות צדקה יהיה עלוי לנשמה של הנפטר, ובכלל כל ה"מי שברך" בשעת קריאת התורה נוסד על זה שמבקשים בקשות בזכות מצות צדקה. והביאור בכל זה כנ"ל, שבצדקה מותר לכתחילה לבקש שכר על עשיית המצוה, ואין בזה שום סתירה לקיום המצוה לשמה, ולהיפך שזה רצונו יתבודד שנעשה המצוה לשם שכרה, ורק שיאמינו באמת שהברכה יבא.

והנה אנתנו רואים דבר פלא מאד ברמ"א הלכות צדקה (יו"ד, סימן רמ"ט ס"ג), שאחר שהמחבר כתב שם השמונה מעלות שיש בצדקה כתב על זה הרמ"א בזה"ל: "ועכ"פ לא יתפאר האדם בצדקה שנותן, ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא אף מענישים אותו עליה" עכ"ל. ולכאורה זה דבר תמוה מאד, הלא בכל שאר המצוות אם הוא מתפאר בהן אינו מפסיד עצם שכר המצוה רק שכר ה"לשמה" של המצוה ומאי שנא מצות צדקה שעליה פסק הרמ"א שלא רק שלא יקבל שום שכר כאשר הוא מתפאר בקיומה אלא גם יענש עליה.

45a אולם לפי כל מה שביארנו לעיל גם זה מובן. שאם אדם מתפאר ואומר: "ראו כמה כסף הוצאתי למצות צדקה", הוא רוצה להראות בזה לבני אדם, כמה הוא צדיק שחיסר והפסיד כ"כ הרבה מממונו רק כדי לקיים מצות צדקה, ואמנם איש כזה לא רק שלא הבין יסוד ועיקר מצות צדקה שצדקה רק מוסיף ברכה אלא שהוא

ולהבין כל זאת ראוי להקדים את הדברים שהביא האדמו"ר הגה"ק רבי פנחס מנחם מפילץ זצ"ל בשם זקנו רבינו כ"ק מרן אדמו"ר החידושי הרי"ם זיע"א על הפסוק (דברים יח, ג-ד): "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זוכתי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה. ראשית דגנך תירושך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו".

וכך כתב בספרו 'שפתי צדיק' (פרשת שופטים את לב):

"זקני מור"ד ז"ל אמר מאמר חז"ל 'ראשית ששיריה ניכרין' שיהיה ניכר בהשיריים שהופרש מזה ראשית לשמו יתברך נשאר רושם קדושה בהמאכל, ע"כ לשון קדשו. וכן כל דרך התורה הקדושה שיהיה עליה לדברי רשות על ידי המצווה: קומץ מתיר השיריים לאכילה; חזה ושוק מתיר הבהמה לאכול".

ונראה דהנה לשון ויקחו תמורה לכאורה שהיה צריך לומר ויתנו. אלא הביאור נראה שכשמקיימים מצות הברית ש נותנים ממונם למען כבודו. זוכים לקבל הארה דקדושה כביכול משל הקב"ה. וזהו ויקחו. שלוקחים כביכול ממנו ית' את הארת הקדושה שנותן לנו עבור תרומתנו. וכפי אשר יטהר הנותן את לבו יותר ותורם לשם השם בנדיבות לבו. זוכה יותר להארה זו. ולכן בפסוק ראשון שעוסק באיש אשר ידבנו לבו אמר תקחו את תרומתי. היינו שלוקחים כאילו את תרומת השם. ובפסוק שני מדובר בהתרומות הנתנות שלא בנדיבות הלב אלא שצריך ליקח מאתם גם בעל כורחם. שממשכנין על השקלים. ולזה אמר וזאת התרומה. דלא זוכים בזה לתרומת השם.

54 תר"א

באחד באדר משמיעין על השקלים. למה באדר. ויראה שהוא זמן תשובה כמו אלול סוף השנה. כי גם בניסן ראש השנה. ובאדר תשובה מאהבה. לכך מרבין בשמחה שנתעורר רצון ונדיבות בכל איש מישראל. וזהו שכתוב משמיעין ל'ו. שזה ענין השקלים לעורר נדיבות ישראל כי בוודאי אין רצון ה' במחצית השקל. רק בהתעוררות רצון פנימי שבין ישראל לאביהם שבשמים. כי יש בכל איש ישראל נקודה פנימית בלתי לה' לבדו. וכן הגיד אא"ז מור"ד זצלה"ה על פסוק (ש"ש י. ג) מה יפו פעמיק בנעלים בת נדיב בתו של אברהם אבינו ע"ה: שהוא הנדיבות שבישראל וצריך מנעל שלא תתפשט האהבה לחוץ. כי באהבה צריך שמירה יותר עב"ד. וזהו שכתוב על השקלים ועל הכלאים שלא יתפשט לחוץ. ואפשר שמעתי גם זה ממנו. והשקלים היה תיקון לחטא העגלי כי כשנתעורר רצון פנימי כניל נדחה הכל. כענין ואפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת וכתוב (ש"ש ח. י) שימני כחותם כו'. וכן בכל שנה דכתיב במדרש כשקורין פרשת שקלים כו'. ובאדם מתעורר רצון פנימי למסור הכל להשם יתברך רק

על ידי שאין לנו בית המקדש בעונותינו הרבים. ממילא נתעורר אהבת ה' לישראל ויכולין לשוב בתשובה מתוך שמחה. וניסן ראש השנה לחדשים הוא בחינת התחדשות שבא על ידי שמחה ואהבה להשם יתברך:

55 **אמר** חז"ל (פנחסין גמ, א) אין ירושלים נפדית אלא בזדקה, חודש אדר הוא הכנה לחודש ניסן, הכנה לגאולה, ולכן עבודת החודש היא לעשות זדקה, להיות מוכנים לחודש ניסן.

* בזה ביאר לנו רבינו החידושי הרי"ם שהפרשה במקצת משאיר רושם על השיריים ומתעלה הכל, והוא הנותן כח שלא יתגשם האדם בשארית המאכל שנשאר לעצמו.

הוא מה שדייקה התורה ואמרה: "ויקחו לי תרומה" ופירש רש"י: "יפרישו לי מממונם נדבה", שנתנית התרומה תהיה באופן של הפרשה מרכושם, ועל ידי זה שיפרישו נדבה מממונם, יתעלה כל רכושם הנשאר ולא יביאם לידי גשמיות.

49 נמצא שהפרשת התרומה מממונם, נותנת להם סגולה מיוחדת בממון. שבכל ממון צריך האדם להזהר ביותר שלא יתגשם, ואילו כממונם זה שהפרישו מתוכו את הנדבה, קבלו סגולה שיהיה רושם קדושה בהשיריים, וזהו "ויקחו לי תרומה" שעל ידי שיתנו את התרומה יקחו ויקבלו את רושם הקדושה, ולכן חזרה התורה ואמרה שוב 'תקחו את תרומתי' להדגיש לנו את הקיחה שיש בנתינה זו.

51 **הנה** ענין הזדקה הוא דבר גדול מאוד, ואמר חז"ל (מכילתא ג, א) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, ואיחא בספר התנאי (אגרת המשנה סוף ג) דהיינו דוקא צמי שלא חטא או שתיקן חטאיו בתעניות וסיגופים כראוי לתקן כל הפגמים למעלה, אבל מי שצריך לתקן את עצמו, הרי זה כמו מי שהוא ל"ע חולה בגופו, האם יסתכל על הולאות, הרי כל אשר לו יתן צעד נפשו, אם כן פשיטא דלא גרע רפואת הנפש שצריך לתקן עצמו, וצריך ליטן יותר מחומש, כי הלא כתיב (דניאל ה, טז) ותטאף בזדקה פרוק, שעל ידי נתינת זדקה יכולים לפדות החטאים, ואם כן אין כאן חשבות של חומש, כי הרי על ידי הזדקה אפשר לתקן מה שקלקל. ומי יכול לומר שאינו חולה הנפש, חולי האמיתי שעליו צריכין לדאוג ביותר. וכן איחא בספר אהבת שלום (פ"ט ואחמקן) לפרש לשון הפסוק (דברים ג, כה) וזדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות, שאימתי תהיה הזדקה "לנו", היינו לא צמורת פרעון חוב, רק כשלא יהיו לנו חטאים, שהרי עד אז הרי הזדקה היא צנחנית פדיון החטאים ואינה זדקה בשלימות. וזה הוא ענין הזדקה שכולנו מחוייבים בו, שהרי כולנו יודעים מה שעבר עלינו ועד כמה צריכין אנו לתקן את עצמנו, והרי על ידי הזדקה אנו יכולים לתקן את עצמנו.

דקאי על מצות זדקה, שעל ידי נתינת זדקה הוא עושה נטיעה שבה יהיה קיום לנכסיו. וזדקת רמזו בספריים שמימרה זה מרמז על חודש אדר. ונראה שיש לרמז כאן ענין הנוגע לעבודת חודש אדר

52 אדר שמרמז על זדקה, והרי עבודת החודש היא ליטן שקלים, שהיום קיום השקלים הוא ע"י נתינת זדקה כמבואר בגמרא (ב"ב ע, א), ואיחא בשפת אמת (שקלים תרמ"א ד"ה משנכנס) כי גם מה שחקנו מתנות לאציונים הוא משום שזה עבודת החודש. ובה יכולים ליטן קיום לכל הנכסים, ע"י שנוטע בהן כח הזדקה. אמנם יש לראות שמעשה הזדקה יהיה בשלימות, ש"אדר" דהיינו הזדקה שנותן, יהיה כפי הראשי תיבות של אדר, דהיינו ראש דברך אמת, שהכסף יהיה בלי נגיעה של שקר, שלא תהיה הרווחת הכסף באופנים שאינם שייכים לאמת.

וענין הזדקה שייך ביותר לעבודת חודש אדר, וכמו שמרמז הערוך הג"ל בלשון